

ВАСІЛЬ ФЕАФІЛАВІЧ КУПРЭВІЧ

(да 110-годдзя з дня нараджэння)

К. Д. Варанько,

вядучы бібліёграф Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

24 студзеня спаўняецца 110 год з дня нараджэння В. Ф. Купрэвіча (1897—1969), вучонага-батаніка, заснавальніка глебавай энзімалогіі, акадэміка НАН Беларусі. Імя гэтага выдатнага вучонага, чалавека складанага і цікавага жыццёвага лёсу, матроса рэвалюцыі і прэзідэнта Акадэміі навук Беларусі, назаўжды застаецца ў гісторыі не толькі айчынай, але і сусветнай навукі.

Нарадзіўся В. Купрэвіч у в. Кляннік Барысаўскага павета (цяпер Смалявіцкі раён) у сялянскай сям'і. Скончыў сельскагаспадарчае вучылішча. Некаторы час служыў на флоце. Разам з камандай эсмінца «Самсон» удзельнічаў у штурме Зімняга дварца. У 1918 г. В. Купрэвіч быў дэмабілізаваны і вярнуўся ў Беларусь. Настаўнічаў на радзіме і адначасова завочна вучыўся ў Інстытуце павышэння кваліфікацыі кадраў народнай асветы (Масква). У 1931 г. пасля яго заканчэння паступіў у аспірантуру Інстытута біялогіі АН БССР і быў накіраваны ў Ленінград у Батанічны інстытут АН СССР. У 1934 г. пасля абароны кандыдацкай дысертацыі В. Купрэвіч вярнуўся ў Мінск. З 1934 г. па 1938 г. вучоны выканаў у Інстытуце біялогіі шэраг цікавых работ па фітапаталогіі. Пачаў даследаванне засваення раслінамі глебавай вуглекіслаты. З вынікамі гэтай работы выступіў на Усесаюзным з'ездзе фізіёлагаў раслін.

З 1938 г. лёс зноў звязаў В. Купрэвіча з Батанічным інстытутам Акадэміі навук СССР. Ленінградскі перыяд быў найбольш плённым у творчай дзейнасці вучонага. Асноўнымі яе кірункамі сталі фізіялогія грыбоў-паразітаў і фізіялогія пашкоджанай імі расліны. Яны і былі пакладзены ў аснову доктарскай дысертацыі, якую В. Купрэвіч абараніў у блакадным Ленінградзе ў 1942 г. Менавіта В. Купрэвічу і яго калегам абавязаны Ба-

танічны інстытут захаваннем у вайну буйнейшых у свеце калекцый грыбоў, лішайнікаў, раслін. У 1949 г. В. Купрэвіч стаў дырэктарам гэтага інстытута, а ў 1952 г. яго абралі правадзейным членам і прэзідэнтам Акадэміі навук БССР.

В. Ф. Купрэвічу давялося кіраваць навукай у складаны для Беларусі перыяд, калі народная гаспадарка была разбурана вайной, а навуковы патэнцыял адсутнічаў. З імем В. Купрэвіча звязана многа важкіх старонак у гісторыі Акадэміі навук БССР. Вучоны-біёлаг, ён не замыкаўся ў сферы «асабістай» навукі, а разам з іншымі вучонымі шмат рабіў для развіцця новых навуковых напрамкаў у галіне фізікі, матэматыкі, хіміі, грамадскіх навук. За параўнальна кароткі перыяд, калі В. Ф. Купрэвіч займаў пасаду прэзідэнта, у Акадэміі навук былі створаны Інстытут цэпла- і масаабмену, Інстытут машыназнаўства і аўтаматызацыі, Інстытут будаўніцтва і архітэктуры, Інстытут фізікі цвёрдага цела і наўправаднікоў, лабараторыя электронікі. Значнай вяхой дзейнасці В. Купрэвіча стала стварэнне Інстытута ядзернай энергетыкі, а таксама Інстытута тэхнічнай кібернетыкі.

Пры непасрэдным удзеле В. Ф. Купрэвіча былі створаны Інстытуты фізіялогіі, эксперыментальнай батанікі і мікрабіялогіі, генетыкі і цыталогіі. Многія даследаванні знаходзіліся пад пільнай увагай вучонага-біёлага, а частка з іх праводзілася пад яго кіраўніцтвам.

В. Купрэвіч праявіў сябе буйным даследчыкам у трох галінах біялагічнай навукі — мікалогіі, фізіялогіі раслін і глебавай энзімалогіі. Ён апублікаваў больш за 100 навуковых прац, у тым ліку сем манаграфій. За плённую працу, вялікія дасягненні ў развіцці айчынай навукі, актыўны ўдзел у грамадскім жыцці ён

быў удастоены званняў заслужаны дзеяч навукі БССР (1967) і Герой Сацыялістычнай Працы (1969), адзначаны двума ордэнамі Леніна, ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга і «Знак Пашаны». Яго імя

прысвоена Інстытуту эксперыментальнай батанікі НАН Беларусі, Смалявіцкай школе. Імем «Акадэмік Купрэвіч» быў названы цеплаход Чарнаморскага марскога параходства.

Купрэвіч Васіль Феофілавіч // Бел. энцыкл. : у 18 т. Мінск, 1999. Т. 9. С. 39.

Купрэвіч Васіль Феофілавіч // Энцыкл. гісторыі Беларусі : у 6 т. Мінск, 1997. Т. 4. С. 311—312.

Купревич Василий Феофилович // Национальная академия наук Беларуси : персонал. состав, 1928—2003 / редкол. : Н. А. Борисевич (предисл.) и др. 3-е изд., доп. и перераб. Минск, 2003. С. 90—91.

Академик В. Ф. Купревич: материалы юбилейной сессии Нац. акад. наук Беларуси, посвящ. 100-летию со дня рождения / НАН Беларуси, Комис. по истории науки, Ин-т эксперим. ботаники им. В. Ф. Купревича; [сост. Н. В. Токарев; науч. ред. В. Н. Парфенов]. Минск : Бел. навука, 1997. 69 с.

Литвин, А. Эпоха глазами Купревича / Африкан Литвин // Беларуская думка = Белорусская мысль. 1997. № 11. С. 62—68.

Парфёнаў, В. Вучоны і арганізатар навукі / Віктар Парфёнаў // Родная прырода. 1997. № 3. С. 28.

Парфёнов, В. И. Великий ученый-естествоиспытатель / В. И. Парфенов // Атэстацыя. 1997. № 1. С. 61—64.

Ліпскі, У. С. Урокі Купрэвіча: дак. аповесць / У. Ліпскі. Мінск : Беларусь, 1987. 238 с.